

Sotamuistoja - Simo Häyhän kuvaus talvisodasta

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historia

kandidaatintutkielma

5.11.2019

Annika Kinnunen

Sisällysluettelo

Johdanto.....	1
1. <i>Sotamuistoja</i> lähteenä	4
1.1. Vihkosen taustaa	4
1.2. Yksityinen muistelmä sodasta.....	4
2. Simo Häyhä henkilönä	8
2.1. Elämästä.....	8
2.2. Simuna – vaatimaton ja sinnikäs mies	9
2.3. Legenda ja sen vaikutukset	13
3. Talvisota ja venäläiset Häyhän ajattelussa.....	15
3.1. Kollaan rintamalla.....	15
3.2. Talvisota Häyhän silmin	17
3.3. Häyhän näkemys vihollisesta.....	20
3.4. Häyhän ampumien venäläisten määrästä	22
Loppulause.....	24
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	26
Liitteet.....	

Johdanto

Tutkimukseni aiheena on talvisodan (1939–1940) yhden tunnetuimmista taistelijoista tarkka-ampuja¹ Simo Häyhän *Sotamuistoja*-vihkonen (1940). Keskeistä tutkimuksessani on sen antama kuva Häyhästä itsestään, hänen ajatuksistaan talvisodasta ja venäläisistä². Samalla tarkastelen Häyhän tekstiä tutkimuksen lähteenä. Aiheen valitsin siksi, että itseäni kiehtoo tutkia, mitä sellainen henkilö kuin maailmassa eniten tappoja tehnyt tarkka-ampuja,³ ajatteli sodasta ja vihollisesta. Henkilöhistoriallisesti Häyhä on mielenkiintoinen tutkimuksen kohde. Simo Häyhä on yksi talvisodan tunnetuimmista henkilöistä. Tiedostan, että talvisotaa on tutkimuksissa käsitelty jo paljon. Kuitenkin itse en ainakaan suoraan Häyhän ajatuksiin *Sotamuistoja*-vihkosessa olevaa tutkimusta löytänyt. Tapio Saarelainen tätä aihetta sivuaa teoksessaan *Simo Häyhä: Talvisodan legendaarinen tarkka-ampuja* (2019). Ajankohtainen aiheeni on myös siinä, että talvisodan alusta on tänä vuonna tullut 80 vuotta.

Tutkimustehtäväni olivat seuraavat:

- Millainen lähde Simo Häyhän *Sotamuistoja* on?
- Mitä se kertoo Häyhästä itsestään?
- Miten Häyhä koki talvisodan ja vihollisen?
- Tuoko vihkonen selvyiden Häyhän ampumien venäläisten määrään?

Aiheeni rajautuu käsittelemään Simo Häyhää ja talvisotaa ajalta 10.10.1939–14.8.1940. Tämä aikarajaus tulee päälähteeni Simo Häyhän *Sotamuistoja*-vihkosen ensimmäisen ja viimeisen merkinnän päivämäärien mukaan. Alueellisesti aihe rajautuu Suomeen, keskittyen Kollaan ja Ulismaan alueille, joilla Häyhä taisteli talvisodassa.⁴ Tutkimukseni sijoittuu jonnekin sota- ja henkilöhistorian välimaastoon, mutta nojaa myös vahvasti lähdekriittiseen näkökulmaan. Tämä tutkimukseni keskittyy oleellisesti

¹ Tarkka-ampuja on eliitti sotilas, joka on koulutettu toimimaan osana armeijaa, mutta työskentelee myös usein yksin haastavissakin oloissa. Hän on ammattitappaja, mutta ei sala-ampuja, koska on osa armeijaa. Tarkka-ampujan on tarkoitus tappaa kohteensa mahdollisimman vähillä laukauksilla, paljastamatta itseään viholliselle. Tarkka-ampuja onkin taitojensa vuoksi sotajoukkojen pelätyn ja vaarallisin yksikkö. Saarelainen 2019, 24–27.

² Tässä tutkimuksessa Neuvostoliiton puna-armeijan sotilas ja venäläinen on kirjoitettu synonyymeinä toisilleen, sillä Häyhä omassa tekstissään puhui venäläisistä sotilaista. Ks. Häyhä 1940.

³ Saarelainen 2019, 421. Sarjanen 2009, 202. The Sniper Central, The Sniper Log Book <http://www.snipercentral.com/sniper-log-book/> (luettu 24.9.2019). ⁴ Saarelainen 2019, 31.

Simo Häyhän kokemaan talvisotaan ja hänen näkökulmaansa. Se antaa yksilöllisen lähestymisen laajasti tutkittuun aiheeseen, kuten talvisota.

Talvisotaa on tutkittu paljon ja Häyhä tunnettuna henkilönä kiinnostaa ulkomailla asti. Häyhästä keskeisesti kirjoittanut tutkija on Tapio Saarelainen. Hänen teostaan *Simo Häyhä: Talvisodan legendaarinen tarkka-ampuja* (2019) käytän tutkimuskirjallisuudessani keskeisenä lähteenä, koska hän on teostaan varten haastatellut mm. Häyhää itseään ja tunsii tämän, sekä omaa sotilastaustan.³ Muuna tutkimuskirjallisuutena käytän pääasiassa teoksia, jotka käsittelevät Häyhää ja talvisotaa, kuten Hannu Narsakan *Tulimyrsky Kollaalla – Rautjärven miehet Talvisodan polttopisteessä* (2017).

Lähdeaineistonani on Simo Häyhän itsensä 14.8.1940⁴ kirjoittama *Sotamuistoja*-vihkonen. Itse näen vihkosen jonkinlaisena muistikirjana Häyhän sota-ajasta. Vihkosesta minulla on käytössä koneella puhtaaksi kirjoitettu versio, joten sivunumerot viittauksissa, ovat tästä versiosta, eivät alkuperäisestä *Sotamuistoja*-vihkosesta, jossa sivujen määrä ei ole sama kuin puhtaaksi kirjoitetussa versiossa.

Liitteenä tässä työssäni on tämä puhtaaksikirjoitettu versio *Sotamuistoja*-vihkosesta⁵, sillä sitä ei ole yleisesti saatavilla. Tämä myös helpottaa työni tarkastelua. Tästä syystä annoin liitteille erilliset sivunumerot. Toinen liitteeni on kuva alkuperäisen vihkosen sivusta,⁶ jotta tätä työtä tarkasteleva voi saada hieman konkreettisemmän kuvan alkuperäisen vihkon sisällöstä. Kolmas liitteeni ja samalla toinen alkuperäislähteeni on Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppanian sotapäiväkirja P1876,⁷ jota käytän *Sotamuistoja*-vihkosen lähdetutkimuksen vertailuna.⁸ Tämä sotapäiväkirja on käytössäni digitaalisessa muodossa. Kolmas alkuperäisaineistoni on *Laatokka*-sanomalehden numerot 28 (28.2.1940), 36 (2.4.1940) ja 42 (16.4.1940). Sanomalehdet eivät lähteenä ole luotettavin muoto, mutta koska niiden sisältö vastasi tutkimuskirjallisuudessa

³ Saarelainen 2019, 20–21, 23–24.

⁴ Saarelainen 2019, s.188.

⁵ Ks. LIITE 1.

⁶ Ks. LIITE 2.

⁷ SPK 1336. Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppania. Talvisodan sotapäiväkirjat. Sotapäiväkirjat-kokoelma. Sotapäiväkirjat-kokoelma. KA. Digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1498738>. (Haettu 5.10.2019).

⁸ Ks. LIITE 3.

kerrottua, olen katsonut niiden sopivan tähän aiheeseen. Samalla niistä näkyy sotapropaganda, jota Häyhän ympärille jo sodan aikana luotiin.

Tässä tutkielmassani etenen lähteenä toimivan *Sotamuistoja* lähdekriittisestä arvioinnista, sen antamaan kuvaan Simo Häyhästä itsestään ja hänen näkemyksistään ja ajattelustaan. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen *Sotamuistoja* lähteenä. Se on lähteenä vähän käytetty tutkimuksessa. Tästä syystä koin tarpeelliseksi tässä tutkimuksessani ottaa tarkasteluuni myös itse lähteen tarkastelun. Toisessa luvussa käsittelen Häyhää henkilönä tarkemmin. Kolmannessa luvussa siirryn tarkastelemaan kyseisen teoksen antamaa kuvaa Häyhän ajatuksista talvisodasta. Esille nousee hänen henkilökohtainen näkemyksensä ja tunteensa sotaan ja viholliseen. Tässä luvussa nostan esille myös Häyhään keskeisesti liitetyn aiheen, hänen ampumiensa venäläisten määrän. Näkökulma on Simo Häyhän ajattelun tulkitsemisessa ja talvisodan tutkimisessa hänen kauttaan.

1. *Sotamuistoja* lähteenä

1.1. Vihkosen taustaa

Sotamuistoja on jonkinlainen Simo Häyhän muistikirja siitä mitä hän koki sodan aikana. Se ei ole selkeä päiväkirja, sillä kaikille vihkosen tapahtumille ei ole merkitty tarkkoja päivämääriä. Vihkosessa ei myöskään ole merkintöjä hänen jokaisesta päivästänsä sodassa. Vihkonen on koneella puhtaaksi kirjoitettuna vain 3 A4-sivua. Alkuperäisessä vihkosessa on enemmän sivuja vihkosen pienemmän koon vuoksi. Tässä tutkimuksessani viitteissä käytän tätä kolmen sivun versiota, joten sivunumerot viittaavat tämän puhtaaksi kirjoitetun version sivuihin, eivätkä alkuperäisen vihkosen sivuihin.⁹ *Sotamuistoja* jakaantuu kahteen osaan Häyhän sotakokemukseen (sivut 1-2 puhtaaksi kirjatussa versiossa) ja runoihin / sanoituksiin (sivut 2-3 puhtaaksi kirjatussa versiossa), jotka eivät ole Häyhän omaa tuotantoa, vaan hänen ylös kirjaamiaan.

Sotamuistoja löytyi 2017 oltuaan hukassa peräti yli 70 vuotta. Häyhän perikuntaan kuuluva Veikko Venho löysi teoksen, jonka lahjoitti Kollaa ja Simo Häyhä -museolle. Vihkosen aitouden on todistanut sotatieteen tohtori majuri Tapio Saarelainen analysoimalla käsialan Häyhän käsialaksi.¹⁰ Itse uskon että teos on aito, koska en ole löytänyt mitään tietoa, joka antaisi minulle aiheitta tätä epäillä. Toisaalta minua hieman harmittaa, etten saanut alkuperäistä vihkosta tarkasteluuni museolta. Mietinkin, onko puhtaaksi kirjoitetusta versiosta mahdollisesti jätetty jotain pois esim. perikunnan pyynnöstä tai muusta syystä? Tätä en voi kuitenkaan tässä tarkastella ilman alkuperäistä vihkosta. Saarelaisen teos sisältää useita kuvia vihkosta itsestään, ja toimiikin tässä työssäni hyödyllisenä apuna myös alkuperäislähteen puuttuessa.¹¹

1.2. Yksityinen muistelma sodasta

Sotamuistoja on kirjoitettu vuonna 1940. Kari Partanen, toiminnanjohtaja Kollaa ja Simo Häyhä –museosta, sähköpostissaan minulle ilmoitti sen olevan kirjoitettu ”talvisodan jälkeen, Simon leikkausten välissä”.¹² Tämän puhtaaksi kirjoitetun version avulla en voi antaa omaa arviotani siitä, onko vihkonen kirjoitettu yhdellä istumalla vai

⁹ Ks. LIITE 1.

¹⁰ Saarelainen 2019, 186.

¹¹ Saarelainen 2019, 66–67, 72–73, 80–83, 125–129, 187.

¹² Partanen karipartanen58@gmail.com 15.5.2019.

ei. Vihkosen lyhyt pituus voi puhua yhdellä kerralla kirjoittamisen puolesta. Ehkä Häyhä kirjoitti tämän, kun ei ollut täysin varma selviytymisestään ollessaan toipilaana loukkaantumisensa jälkeen. Häntä leikattiin useita kertoja, mikä ei tuohon aikaan (eikä nykyäänkään) ollut aivan vaaratonta. Kirjoitus hetkellä Häyhällä oli neljä leikkausta jo takana ja lisää tulossa.¹³ Kaiken kaikkiaan Häyhä kävi läpi 26 leikkausta.¹⁴

Itse näen *Sotamuistoja* tekstin menneessä aikamuodossa kerrottuna. Heti ensimmäisen merkinnän yhteydessä Häyhä kirjoitti luutnantti Aarne Juutilaisesta (1904–1976)¹⁵, mutta on sulkeisiin kirjannut nyk. kapteeni.¹⁶ Tämä viittaa siihen, että Häyhä on kirjoittanut tekstin jälkikäteen ja lisännyt huomion sulkeisiin ylennyksestä. Tämän sulkeiden varmuuden tässä kohdassa varmistaa Saarelaisen teoksessa oleva kuva alkuperäisestä *Sotamuistoja*-vihkosen sivusta.¹⁷ Tutkimuskirjallisuuteni antaakin sen kuvan, että vihkonen on tosiaan kirjoitettu Häyhän ollessa toipumassa leikkausten välissä. Tätä vahvistaa myös itse vihkosessa oleva teksti, jossa Häyhä mainitsee häntä leikatun jo neljästi ja lisää leikkauksia olevan luvassa.¹⁸ Tämän jälkeen hän kirjoittaa: ”...Nyt olen saapunut lomalle Karjaalle Lövkullaan tohtori Hartvall’in maatilalle 14/8 1940...”¹⁹, minkä jälkeen hän ei vihkoseen ole enää päivämääriä merkinnyt. Kirjoitus ajankohta voisikin olla juuri tuo viimeinen päivätty merkintä 14.8.1940. Saarelainen vahvistaa vihkosen kirjoitusajankohdan juuri tähän aikaan. Puhtaaksi kirjoitetussa *Sotamuistoja*-vihkosen versiossa on virheellinen päivämäärä 17.8.1940 tässä kohtaa, minkä huomasi Saarelaisen kirjassa olevan alkuperäisen vihkosen sivun kuvan avulla.²⁰ Muuten olisin ihmetellyt miksi Saarelainen on sijoittanut viimeiseksi päiväykseksi 14.8.1940. Tässä työssäni liitteenä olevaan *Sotamuistoja*-vihkoseen olen tuon virheen korjannut.²¹

Kenelle Häyhä vihkosen sitten kirjoitti? Hän kirjoitti sen mahdollisesti omaksi muistokseen tapahtuneista tai purkaakseen sotakokemustaan kirjalliseen muotoon.

¹³ Häyhä 1940, 2.

¹⁴ Saarelainen 2019, 131.

¹⁵ Marjomaa 2004 b, 548.

¹⁶ Häyhä 1940, 1.

¹⁷ Saarelainen 2019, 66.

¹⁸ Häyhä 1940, 2.

¹⁹ Häyhä 1940, 2.

²⁰ Saarelainen 2019, 125.

²¹ Ks. LIITE 1.

Tämän puolesta puhuu lyhyet sananmuodot ja rento tyyli, jolla kirjoittaa. Teksti on ikään kuin tiivistystä hänen sodassa oloajastaan. Ulkopuolisen on yhdeltä lukemalta vaikea saada ihan tarkkaa kuvaa tapahtumista vain tämän vihkosen avulla. Oliko vihkosen kirjoitus hänelle kenties jonkinlainen sodan kauhujen käsittelyn menetelmä? Toisaalta vihkoseen on talletettu vain hyvin karkeasti tapahtumat. Se ei tarkastele tunnetasolla hänen kokemuksiaan kovinkaan selvästi.

Sotamuistoja-vihkonen ei ole täyteen kirjoitettu, vaan suurin osa sen sivuista on jäänyt tyhjäksi. Johtuuko tämä siitä, että Häyhällä oli niin tiivis tyyli kirjata sotamuistonsa vai jäikö vihkonen jostain syystä kesken? Häyhän osa sodassa on siinä käyty loppuun ja runot ovat lopussa ikään kuin päättämässä koko muistelun. Näkisin siis että Häyhä ei enää aikonut kirjoittaa enempää vihkoseen. Viimeisenä merkintänä ovat numerot 39–40.²² Tämä viittaa melko selvästi talvisodan vuosiin, ja samalla se on kuin viittaus siihen mitä ajanjaksoa hänen kirjoituksensa käsittelee. Ajatusta siitä, että vihkonen olisi ollut vain Häyhän itselleen muistojensa kirjaamista varten, tukee Saarelaisen kertomus. Hänen oli vaikeaa välillä haastatteluissa saada selvyys tiettyihin asioihin, kun Häyhä ei halunnut itseään nostaa esille. Hän halusi tekojensa vain puhuvan puolestaan.²³ Häyhä ei siis halunnut tuoda itseään ja kokemuksiaan henkilökohtaisesti esille, joten olisi erikoista jos vihkonen olisi kirjoitettu yleisölle.

Onko vihkosen kirjoituksen taustalla ollut jokin syy? Tuossa aiemmin arvioin jo, että vihkonen on mahdollisesti ollut hänelle vain omien muistojensa tallentamiseen. Näin ajattelen, koska Häyhä tuskin kirjoitti tätä antaakseen jotain tiettyä kuvaa itsestään ja toimistaan. Ainakaan tietoisesti. Vihkosen kirjoittamisen taustalla oleva syy olisi voinut olla se, että Häyhä halusi muistaa sen, mitä teki isänmaansa puolesta.

Lähteenä *Sotamuistoja* yksin, ei tarjoa mielestäni juurikaan uutta sotahistorian tutkimiseen, mutta henkilöhistoriallisesta näkökulmasta, se antaa Häyhän omasta ajattelusta ja kokemuksista ensikädentietoa. Vihkonen onkin mielenkiintoinen lähde, varsinkin talvisotaan ja Häyhään itseensä perehtyneelle. Se vastaa Häyhän suulla kysymyksiin, kuten edellä esitetty hänen tappojensa määrä ja toisaalta antaa ensikäden

²² Häyhä 1940, 3.

²³ Saarelainen 2019, 21.

kuvausta Häyhän sota-ajasta. Se antaa tietoa Jalkaväkirykmentti 34. 6. komppaniasta ²⁴ henkilökohtaisesta kuvakulmasta. 6./JR 34:n sotapäiväkirjat ovat kadonneet, itse en niitä esim. kansallisarkiston talvisodan sotapäiväkirjoista löytänyt, kun olisin niitä tähän Häyhän tekstiin halunnut verrata sisällön puolesta.²⁵

Koska 6./JR 34:n sotapäiväkirjaan en voi verrata Häyhän vihkosta, päädyin vertaamaan sitä toisen rykmentin sotapäiväkirjaan. Varsinainen sotapäiväkirja Häyhän teksti ei ole, sillä sen merkinnät ovat melko niukat ja epämääräiset. *Sotamuistoja* ja virallisen sotapäiväkirjan, kuten Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppanian sotapäiväkirjan P 1876,²⁶ erot ovat selvät. Sotapäiväkirjassa on päivämäärät ja kellonajat tapahtumien kuvauksen ohella.²⁸ Sotapäiväkirja on täsmällinen selvitys sodan kulusta, kun taas Häyhän *Sotamuistoja* on paljon rennomman tyylin muistelu sota-ajastaan.

²⁴ lyhennettynä 6./JR 34.

²⁵ Talvisodan sotapäiväkirjat. Sotapäiväkirjat-kokoelma. KA. Digitaaliarkisto: <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=SARJA&avain=319.SARK> (luettu 5.10.2019).

²⁶ SPK 1336. Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppania. Talvisodan sotapäiväkirjat. Sotapäiväkirjatkokoelma. Sotapäiväkirjat-kokoelma. KA. Digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1498738>. (Haettu 5.10.2019). ²⁸ Ks. LIITE 3.

2. Simo Häyhä henkilönä

2.1. Elämästä

Simo Häyhä, lempinimeltään Simuna²⁷, syntyi 17.12.1905 Kiiskisissä, Rautjärvellä. Hän oli kahdeksasta lapsesta toiseksi nuorin.²⁸ Hänen harrastuksiaan olivat hiihto, metsästys, pesäpallo ja ammunta.²⁹ Häyhä kävi kansakoulua neljä vuotta ja sen jälkeen jäi kotitilalle auttamaan tilanhoidossa, sillä se kiinnosti enemmän kuin akateeminen ura.³⁰ 17-vuotiaana Häyhä liittyi suojeluskuntaan. Hänen lahjansa ampumataidossa näyttäytyivät jo tuolloin mm. ammutakilpailuiden voittoina.³¹ Vuosina 1925–1927 Häyhä suoritti varusmiespalveluksen Raivolan polkupyöräpataljoona 1:ssä ja polkupyöräpataljoona 2:ssa Terijoella. Tarkka-ampujan koulutuksen hän sai Utin harjoituskoulutuskeskuksessa 14.7.–2.8.1938.³²

Häyhä osallistui talvisotaan, sen alusta 30.11.1939, kunnes 7.3.1940 räjähtävä kiväärinammus osui häntä leukaan ja Häyhä loukkaantui vakavasti.³³ Tästä loukkaantumisen ajankohdasta on tutkimuskirjallisuudessa eriäviä mielipiteitä. Saarelainen ja suurin osa muista kirjoittaa loukkaantumisen ajankohdaksi 6.3.1940,³⁴ Marjomaa taas 3.3.1940.³⁵ Todellinen ajankohta onkin juuri tuo 6.3.1940. Häyhän yhden päivän heiton ymmärtää, koska vihkonen on kirjoitettu varsin pian tapahtumien jälkeen hänen ollessa vielä toipilas. Marjomaaan päiväys on mitä todennäköisimmin kirjoitusvirhe.

Häyhä oli sodassa kaikkiaan 98 päivää³⁶ ja tuona aikana ampui noin 500 venäläistä.³⁷ Sodassa ollessaan Häyhä ylennettiin alikersantista ja sodan jälkeen reservin vänrikiksi.³⁸

²⁷ Saarelainen 2019, 31.

²⁸ Saarelainen 2019, 48.

²⁹ Saarelainen 2019, 37.

³⁰ Saarelainen 2019, 50.

³¹ Saarelainen 2019, 37.

³² Saarelainen 2019, 59.

³³ Häyhä 1940, 2.

³⁴ Saarelainen 2019, 105. Sarjanen 2009, 141–146. Nénye, Munter & Wirtanen 2016, 92. Enkenberg 2018, 808. Brantberg 2000, 42–43.

³⁵ Marjomaa 2004 a, 239.

³⁶ Saarelainen 2019, 31.

³⁷ Häyhä 1940, 2.

³⁸ Saarelainen 2019, 33.

Hän sai useita mitaleja, kuten hopeisen Kollaan vapauden ristin numero 4, Vapaudenmitalit I ja II, sekä Vapaudenristit 3 ja 4.³⁹ Kollaan ristin saamisen Häyhä itse mainitsee sulkeissa, kuin ohimennen, mutta on kirjannut kuitenkin päivämäärän 16.6.1940 ylös,⁴⁰ mikä viittaa siihen että sillä oli hänelle kuitenkin merkitystä.

Sodan jälkeen Häyhä jatkoi maanviljelijänä ja harrasti metsästystä ja metsästyskoirien kasvatusta.⁴¹ Jatkosotaan (25.6.1941 – 19.9.1944) Häyhä anoi vaikka oli yhä toipilaana, mutta hänen anomuksensa hylättiin. Jatkosodan aikana Häyhä työskentelikin kotitalallaan.⁴² Simo Häyhä kuoli 1.4.2002 Kymen Sotavammaistenhoitokodissa Haminassa ja hänet on haudattu Ruokolahdelle, Kirkonmäen vanhalle hautausmaalle.⁴³

2.2. Simuna– vaatimaton ja sinnikäs mies

Sotamuistoja antaa Häyhästä vaatimattoman toiminnanmiehen kuvan, joka kuitenkin on kokenut sodan kauhut ja selvinnyt niistä. Vaatimattomuus näkyy selvästi, kun Häyhä ihmettelee kuuluisuuttaan vihkosen tapahtumista kertovan osion lopussa. Hän viittaa myös omaan virheelliseen kuolinilmoitukseensa⁴⁴, joka löytyy esim. *Laatokka*-lehden numero 36 (2.4.1940).⁴⁵ Myöhemmin samana vuonna ilmestyneessä *Laatoka* numerossa 42 (16.4.1940) on tämä väärä ilmoitus kumottu.⁴⁶ Tästä korjauksesta Häyhä ei kuitenkaan vihkosessaan mainitse. Hän on leikannut jonkin lehden julkaiseman kuolinilmoituksensa, itselleen talteen ja se on vihkosessa samassa kohtaan kuin tuo kuolinilmoituksen ihmettelykin.⁴⁷ Saattoihan tuo myös Häyhää huvittaa, että hänet oli julistettu kuolleeksi, vaikka hän oli elossa.

Laatoka numerossa 28 (28.2.1940) mainitaan ruotsalaisen Eugen Johanssonin Häyhälle lahjoittama kunniakivääri. Tämä ase luovutettiin Häyhälle tapahtui 17.2.1940 ja luovuttajana toimi eversti Svenson.⁴⁸ Luovutustilaisuus oli aikansa medioissa hyvin

³⁹ Saarelainen 2019, 39.

⁴⁰ Häyhä 1940, 2.

⁴¹ Saarelainen 2019, 138–139, .

⁴² Saarelainen 2019, 154–155.

⁴³ Saarelainen 2019, 30.

⁴⁴ Häyhä 1940, 2.

⁴⁵ *Laatokka* 2.4.1940, 3.

⁴⁶ *Laatokka* 16.4.1940, 2.

⁴⁷ Saarelainen 2019, 119.

⁴⁸ *Laatokka* 28.2.1940, 3.

huomiota saanut tapahtuma.⁴⁹ Se myös toi Häyhän saavutukset suuren yleisön tietoon, sillä Häyhä ei edes omaisilleen sotasaavutuksiaan kirjoittanut.⁵⁰ Häyhä mainitsee tästä aseiden lahjaksi saamisestaan hyvin lyhyesti. Hän ei maininnut median huomiota asiasta. Hän ei myöskään kerro tarkkaa päivämäärää, vaan kirjoittaa yksinkertaisesti vain helmikuun alusta.⁵¹ Tämä antaa jälleen kuvaa vaatimattomasta Häyhästä. Miksi Häyhä ei perheelleen kirjoittanut sotakuulumisiaan, on erikoinen asia? Ehkä hän hieman vanhempana sotilaana ei kokenut niin suurta tarvetta kirjoitella vanhemmilleen kuin nuoremmat tai sitten ei halunnut näitä järkyttää.

Häyhän vaatimattomuudesta puhuu myös *Helsingin Sanomien* haastattelu vuonna 2001. Siinä kysyttiin Häyhältä: ”kuinka hän koki osansa sodassa ja vastaus kuului: Tein sen, mitä käskettiin, niin hyvin kuin osasin. Suomi ei olisi selvinnyt, mikäli muut eivät olisi tehneet samoin.”⁵² Omassa tekstissään Häyhän vaatimattomuus ilmenee tuona hämmästelynä siitä, kuinka häntä ihmeteltiin ja valokuvattiin.⁵³ Häyhä ei nähnyt selvästikään saavutuksissaan mitään sen suurempaa, kuin kenenkään muun suomalaisen sotilaan saavutukset. Tässä vähättelyssä tai siinä kuinka ei ylpeile tai kerskaile teoillaan, näkyy karjalaiseksi kutsuttu luonteen piirre, teot puhukoot puolestaan.⁵⁴ Karjalastahan Häyhä olikin kotoisin.

Häyhä kirjoittaa ennen joulua hänen syntiluettelonsa olleen 150 venäläistä.⁵⁵ Sanamuoto syntiluettelo saa miettimään, oliko Häyhä kuinka uskovainen, vai käyttikö tätä vain sananpartena. Häyhän äitihän antoi lapsilleen uskonnollista kasvatusta mm. opettamalla heille virsiä avuksi vaikeille ajoille.⁵⁶ Vihkonen ei vahvasta ajatusta hänen uskonnollisuudestaan missään muussa kohta. Syntiluettelo on siis mitä todennäköisimmin vain sanontatapa, jota Häyhä nyt sattui käyttämään. Häyhän uskonnollisuudesta tai sen puutteesta ei voida vihkosen avulla mitään selvää sanoa. Yhtä hyvin hän saattoi käyttää sana syntilistalla ironisesti tai mustana huumorina.

⁴⁹ Marjomaa 2004, 239.

⁵⁰ Narsakka 2017, 229, 231.

⁵¹ Häyhä 1940, 2.

⁵² Nénye & Munter & Wirtanen 2016, 92.

⁵³ Häyhä 1940, 2.

⁵⁴ Saarelainen 2019, 205.

⁵⁵ Häyhä 1940, 1.

⁵⁶ Sarjanen 2009, 13.

Uskonnosta ei Häyhä myöskään joulun yhteydessä mainitse. Pastori Antti Rantamaa (1904–1987) kävi joulun aikaan pitämässä joulujumalanpalveluksen ja tuomassa lahjoja.⁵⁷ Häyhä kyllä kirjoittaa Rantamaan käynnistä, mutta ei itse ollut paikalla tuolloin. Ehkä siksi ei mainitse joulujumalanpalvelusta, kun ei edes siihen päässyt osallistumaan.⁵⁸ Häyhä on tallettanut *Sotamuistoja*-vihkoseen kuvan oman rykmenttinsä jouluhartaudesta.⁵⁹ Tämä viittaa siihen, että tapahtumalla oli hänelle merkitystä vaikka ei paikalla voinut olla. Muistettiinhan siellä varmasti kaatuneita tovereitakin.

Häyhä oli tietoinen omista taidoistaan ja heikkouksistaan. Hän luotti itseensä, ampumataitoonsa ja aseisiinsa, mikä näkyi hänen suorituksissaan rintamalla.⁶⁰ Aseiden merkitys hänen tehtävässään sodassa näkyy myös hänen muistiinpanoissaan. Kun Häyhä kertoo 6.12.1940 tapahtuneesta hyökkäyksestä, minkä kautta suomalaiset saivat haltuunsa useita aseita venäläisiltä, hän luettelee aika tarkasti mitä aseita saivat ja kuinka paljon.⁶¹ Tässä voi näkyä hänen henkilökohtainen kiinnostuksensa aseisiin, harrastihan hän ennen talvisotaa ammuntaa ja kilpaili ammutakisoissa.⁶² Hän myös käyttää tuttavallisia lyhenteitä aseista: kp on konepistooli ja pk pikakivääri.⁶³ Häyhä kirjoittaa ampumisesta rentoon sävyyn, mikä saa ampumisen kuulostamaan hänestä helpolta. Tämän hän tekee kuitenkin ilman pienintäkään leuhkimisen sävyä. Tarkka-ampujalle aseiden tuntemus on erittäin tärkeää, joten tämä aseisiin keskittyminen ei ole mikään ihme.

Huumorintaju näkyy Häyhän tekstissä. Paikoin Häyhän tyyli lähestyy mustaa huumoria. Kuten kohdassa jossa kertoo: ”...olin etumaastossa ryssiä kiusaamassa napsauttaen 20 ryssää ja vielä kolmea koipeen...”⁶⁴ Ehkä huumori oli Häyhän yksi työkalu kautta hänen elämänsä, minkä avulla käsitteli sotaa ja tappamista. Toisessa kohtaa vihkosta näkyy jo jonkinlaista ironista otetta. Häyhä kirjoittaa venäläisestä, jonka olivat ottaneet kiinni joulun jälkeen. Vihkosessa mainitaan, että venäläinen vietiin hyviin kesteihin ”Marokon Kauhun” teltaan. Kun hänet lähetettiin pois, oli venäläinen tyytyväinen

⁵⁷ Narsakka 2017, 133.

⁵⁸ Häyhä 1940, 1.

⁵⁹ Narsakka 2017, 134. Saarelainen 2019, 74–75.

⁶⁰ Saarelainen 2019, 204–205.

⁶¹ Häyhä 1940, 1.

⁶² Saarelainen 2019, 37, 60.

⁶³ Häyhä 1940, 1.

⁶⁴ Häyhä 1940, 1.

kesteihin ja poislähtö tuntui vastenmieliseltä.⁶⁵ Tämä kuvaus on tulkittavissa ironisesti, niin että venäläistä kuulusteltiin, ja mahdollisesti kidutettiin tuolla teltassa, ja tämä oli todellisuudessa innokas poistumaan. Kestit viittaavat selkeästi turpakesteihin eli sille että joku hakataan. Häyhän kirjoitustyyli kertookin hänen iloisesta luonteestaan, vaikka sitten vakavasta aiheesta kirjoittaessa, sekä huumorintajusta.

Häyhän sotamuistojen niukka ylös kirjaaminen, voisi puhua traumojen puolesta. Sodan traumat voivat näkyä niin, ettei Häyhä mahdollisesti kyennyt pukemaan tekstiksi tuntemuksiaan sodasta kovin selkeästi. *Sotamuistoja* antaakin hänen sotakokemuksestaan sirpaleisen kuvan.⁶⁶ Häyhä ei kuvaile tuntemuksiaan, vaan kertoo tapahtumista. Hän ei mainitse viikkosessa kotiseutunsa menetystä viholliselle, vaikka se oli varmasti henkisesti hyvin traumaattista.⁶⁷ Ehkä tämän takia ei tästä menetyksestä Häyhä mainitsekaan. Toisaalta Saarelainen kirjoittaa Häyhän olleen optimistinen Karjalan palautuksen suhteen.⁶⁸ Saarelaisen tekstistä ei käy ilmi oliko Häyhä näin positiivinen heti sodan jälkeen vai vasta myöhemmin. Häyhä kuitenkin selvisi henkisistä ja fyysistä traumoistaan sinnikkyytensä, sitkeytensä sekä hyvän henkisen ja fyysisen kuntonsa avulla.⁶⁹

Sotamuistoja-viikkosen runollinen osio *Elämä Juoksuhautoissa* (tai kuten Häyhä sen kirjoitti *Elämä juoksuhaudassa*)⁷⁰ voisi antaa kuvaa siitä, että talvisodalla oli vaikutusta Häyhään. Nämä Usko Kempin⁷¹ (1907–1994)⁷² tai muun suomentajan sanoitukset⁷³ vanhaan venäläiseen valssiin⁷⁴, voisi tulkita Häyhän keinona lähestyä sodan synkempää puolta ja tuoda omia tunteitaan siitä esille ne ylös kirjaamalla. Sanoitusten tekijää Häyhä ei ole kirjannut ylös. Sanoitukset näyttävät olevan kuitenkin muusta versiosta, kuin tästä Kempin tunnetusta versiosta. Siinä on sanoituksia kuten osan II sanat,⁷⁵ joita ei tästä

⁶⁵ Häyhä 1940, 1.

⁶⁶ Kivimäki 2013, 255–256.

⁶⁷ Saarelainen 2019, 123.

⁶⁸ Saarelainen 2019, 301.

⁶⁹ Saarelainen 2019, 303.

⁷⁰ Häyhä 1940, 2.

⁷¹ Esko Hurmerinta vuoteen 1943 asti. Pomus Populaarimusiikin museo, Usko Kemppi: <http://pomus.net/001492> (luettu 12.9.2019).

⁷² Pomus Populaarimusiikin museo, Usko Kemppi: <http://pomus.net/001492> (luettu 12.9.2019).

⁷³ Kirjastot.fi, kysy kirjaston hoitajalta, vastaus 27.3.2018, päivitetty 27.3.2018: <https://www.kirjastot.fi/kysy/onko-kappaleen-elamaa-juoksuhautoissa-kohta> (luettu 4.11.2019).

⁷⁴ Pomus Populaarimusiikin museo, Usko Kemppi: <http://pomus.net/001492> (luettu 12.9.2019).

⁷⁵ Häyhä 1940, 2-3.

versiosta löydy. Miksi Häyhä ei maininnut sanoitusten tekijää? Ehkä Häyhä oli toipumisaikanaan kuullut kappaleen jostain, muttei tiennyt sen tekijää. Ehkä vain sanoilla oli hänelle merkitystä. Toisaalta kyseinen kappale oli hyvin tunnettu ja toipilaana oleva Häyhä saattoikin kirjoittaa sanat ylös muuten vain ilman sen syvällisempää tarkoitusta. Sanoituksia ei varmaankaan juuri tästä syystä käsitellä muissa Häyhän kirjoitusta koskevassa tekstissä. Onkin mahdollista, että tuo ajatus sanoitusten merkityksestä on täysin ylitulkintaa.

2.3. Legenda ja sen vaikutukset

Häyhän nykyisin tunnettu nimitys ”Valkoinen Kuolema”⁷⁷ ei viitannut yksin Häyhään, vaan suomen sotilaisiin yleensä. Sen taustalla oli suomalaisten taito käyttää maastoa hyödykseen tehokkaasti sekä valkoinen Suomen armeijan maastopuku, joka naamioi heidät hyvin lumiseen maastoon.⁷⁸ ”Valkoisesta Kuolemasta” on esitetty, että se olisi täysin suomalaisen propagandan luoma nimi, eikä se olisi alkujaan venäläisten keksimä. Venäläisten ”Valkoinen kuolema” oli, vangeilta saadun tiedon mukaan, kova pakkanen syvälumisessa metsässä.⁷⁶ Häyhän kohdalla lempinimi ”Valkoinen Kuolema” tuli esille vasta 1980-luvun lopun suomalaisessa talvisota-kirjallisuudessa.⁷⁷ Tämän puolesta puhuu myös se, että Häyhän saavutukset tulivat suurelle yleisölle esille vasta tuon Häyhän ruotsalaiselta saaman aseennäytteen luovutustilaisuudesta 17.2.1940 tehtyjen lehtijuttujen myötä.⁷⁸ Tietysti Häyhä oli vielä vajaan kuukauden sodassa, ja näin propagandalla oli aikaa kehitellä hänelle vaikuttavia lempinimiä.

”Valkoisen Kuoleman” ohella Häyhän toinen lempinimi oli hänen lahjakkuuttaan ylistävä ”Taika-ampuja”.⁷⁹ Nämä nimet kuvastavat legendaa, joka Häyhästä on tullut. Suomalainen sankari on perinteisesti juuri Häyhän tyyppinen toiminnanmies, joka ei tunteile, vaan toimii kylmäpäisesti, tilanteessa kuin tilanteessa, eikä kehuskele teoillaan. Lempinimistään ei Häyhä itse mainitse vihkosessaan mitään. Tämä puhuu sen puolesta, ettei Häyhä nähnyt tekimissään mitään sen suurempaa kuin muidenkaan sodassa taistelleiden, sekä sen puolesta että ”Valkoinen Kuolema” todella oli myöhempi keksintö hänen lempinimenään.

⁷⁶ Narsakka 2017, 273.

⁷⁷ Narsakka 2017, 273.

⁷⁸ Narsakka 2017, 228.

⁷⁹ Saarelainen 2008, 34.

Mediat sotapropagandassaan loivat Häyhästä suurta sankaria, joka ylsi uskomattomiin urotekoihin rintamalla. Häyhä oli jo sodassa oloaikanaan julkisuuden henkilö, jonka edesottamuksia lähiseudun lehdet seurasivat, kuten *Laatokka*.⁸⁰ Pastori Rantamaan vierailu yhdessä kirjailija Mika Waltarin (1908–1979) ja joidenkin päämajan edustajien kanssa, oli myös sotapropagandaan liittyvää. Waltarihan työskenteli propagandan parissa sotien aikana.⁸¹ Häyhä mainitsee häntä ja Juutilaista vieraiden pitäneen jonkinlaisina ihmeinä.⁸² Tästä mahdollisesti alkaa Häyhän tekojen propaganda, joka myöhemmin nousi yleiseen tietoon kunniakiväärin lahjoituksen uutisoinnin kautta.

Oliko median suitsutuksella sitten negatiivista vaikutusta Häyhään? Ainakin Häyhä siirtyi talvisodan jälkeen asumaan maalle rauhaan ja tekemään maanviljelijän normaalia työtä.⁸³ Hän ei siis mahdollisesti oikein pitänyt saamastaan huomiosta, vaan eli mieluummin tavallista elämää. Sota-aikana median hehkutus saattoi luoda hänestä myös viholliselle kohteen, joka olisi erittäin tärkeä saada hengiltä. Toisaalta ainakin Narsakka näkee, että Häyhää eivät venäläiset erikseen tunteneet nimeltä. Venäläiset kyllä tiesivät, että suomalaisten joukoissa oli joku erittäin taitava tarkka-ampuja.⁸⁴ Osittain Häyhä oli siis pelote, mutta samalla hän oli uhka. Ainakaan Häyhän oma teksti ei kerro hänen tienneen, että venäläiset olisivat hänet jotenkin tunteneet erityisesti.

⁸⁰ Laatokka, 28.2.1940, nro 28. Laatokka, 2.4.1940, nro 36. Laatokka, 16.4.1940, nro 42

⁸¹ Elävämuisti, Vuosikymmenet, Sotapropaganda: <https://elavamuisti.fi/vuosikymmenet/sotapropaganda> (luettu 6.10.2019). Mika Waltari –seura, Mika Waltari 1908-1979:

<http://www.mikawaltariseura.fi/mwaltari.html> (luettu 6.10.2019). Häyhä 1940, 1.

⁸² Häyhä 1940, 1.

⁸³ Saarelainen 2019, 138–139.

⁸⁴ Narsakka 2017, 273.

3. Talvisota ja venäläiset Häyhän ajattelussa

3.1. Kollaan rintamalla

Historiallisena taustana tutkimuksessani on talvisota, joka käytiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä 30.11.1939–13.3.1940.⁸⁵ Neuvostoliitto aloitti talvisodan Karjalan kannakselle 30.11.1939 tykityksellä,⁸⁶ seurauksena niin kutsutuille Mainilan laukauksille (26.11.1939), joissa kuoli neuvostosotilaita.⁸⁷ Neuvostoliitto oli laukausten takana lavastaen ne Suomen tekemiksi. Näin Neuvostoliitto sai niistä syyn purkaa maiden välinen hyökkäämättömyyssopimus.⁸⁸ Suomen puolustuksen onneksi oli sotaa jo uumoiltu ja 9.10.1939 aloitettu liikekannallepano ylimääräisinä kertausharjoituksina. Nämä harjoitukset auttoivat sotilaita tutustumaan toisiinsa ja aseistukseensa ennen sodan alkua, mikä oli erittäin hyödyllistä.⁸⁹ Häyhä mainitsee hänet kutsuttaneen 10.10.1939 Rautjärven suojeluskunnan talolle (käyttää itse lyhennettä sk) ja sieltä hänet siirrettiin Huuhmäkeen Viipurin rykmentin kasarmille.⁹⁰ Hän kertoo tarkasti mihin rykmenttiin ja kenen alaiseksi hänet laitettiin:

...minä jouduin 6/JR 34 luutnantti (nyk. kapteeni) Juutilaisen eli ”Marokon Kauhun”⁹¹ komppaniaan. Joukkueitten johtajat olivat: I:n vänrikki Salo, II vänrikki Suuronen, III:n vänrikki Lehelä ja IV:n luutnantti Liimatainen.

Olin III:ssa joukkueessa ja III:ssa ryhmässä. Rykmentin komentajana oli silloin everstiluutnantti Teittinen ja divisioonan komentaja oli eversti L Tiainen.⁹²

Tästä tekstistä käy ilmi, että Häyhä ei ehkä nähnyt sodan alussa kovin positiivisessa mielessä Juutilaista, sillä käyttää sanaa ”joutua” kuvatessaan päätymistään tämän komppaniaan. Moni varsinkin vanhempi reserviläinen, joihin 33-vuotias Häyhä mahdollisesti lukeutui, näki Juutilaisen turhan tylynä, tarkkana ja komentelevana.⁹³ Ennen sotaa jotkut reserviläiset jopa olivat uhonneet, että sodan syttyessä Juutilainen

⁸⁵ Neny & Munter & Wirtanen 2016, 15, 20.

⁸⁶ Narsakka 2017, 49.

⁸⁷ Narsakka 2017, 46.

⁸⁸ Neny & Munter & Wirtanen 2016, 52–53.

⁸⁹ Enkenberg 2018, 11.

⁹⁰ Häyhä 1940, 1.

⁹¹ Juutilaisen lempinimi Marokon Kauhu on peruja hänen muukalaislegioonan ajaltaan Afrikassa, Marokossa. Nevalainen 2013, 70–7. Sen jälkeen Viipurin rykmentin kouluttajana ollessaan häntä alettiin kutsua Marokon Kahuksi. Enkenberg 2018, 803.

⁹² Häyhä 1940, 1.

⁹³ Narsakka 2017, 28.

ammutaan.⁹⁴ Tämä huonokuva Juutilaisesta, ei ollut täysin sotilaiden tuulesta tempaama, sillä sodan keskellä jäi Juutilaiselta ylennys saamatta käytöksensä takia.⁹⁵ Häyhän tarkempi mielipide Juutilaisesta ei tekstistään selviä. Saarelaisen mainitsee kuitenkin Häyhän olleen ystävä Juutilaisen kanssa Juutilaisen kuolemaan saakka.⁹⁶ Eli tässä on muutos havaittavissa.

Häyhä ei tarkasti kerro talvisodan alkamisesta. Hän ei julista sen alkaneen, vaan toteaa venäläisten alkaneen tulittaa 30.11.1939 Hautvaaran Hyrsylän mutkaa. Hän mainitsee olleensa tällöin juuri Pyhäjoella.⁹⁷ Pyhäjoki ja Suvilahti olivat juuri sodan aloituksen alueita ja niillä käytiin ensimmäiset taistelut.⁹⁸ Suvilahden kauppalan polttamisesta Häyhä kertoo lyhyesti.⁹⁹ Suvilahden kauppalan hävittäminen oli suunniteltu liike, sillä sitä ei viholliselle haluttu jättää.¹⁰⁰ Tämän jälkeen Häyhä kirjoittaa perääntymisestä Kollaalle 6.12.1939.¹⁰¹ Tässäkään kohtaa ei nouse esille Häyhän tunteita Suvilahden polttamiseen liittyen. Hän kirjoittaa kuin selontekona tämän kohdan.

Häyhä taisteli Kollaan seudulla, joka oli Suomen taistelualuista pieni, mutta tärkeä. Kollaan-rintamalinjat saatiin pysymään lähes paikoillaan joulukuusta 1939 aina maaliskuun 1940 rauhaan. Kollaan-rintama kesti koko talvisodan, vaikka venäläisillä oli suuri ylivoima. Kollaa oli pienoismalli koko talvisodasta, kuten Petri Nevalainen asiaa kuvaa.¹⁰² Pieni Suomi sai torjuttua suuren Neuvostoliiton hyökkäyksen. Kollaan menetys olisi ollut vaarallista, sillä tuolloin venäläiset olisivat päässeet hyökkäämään Karjalan Kannaksella taistelevien joukkojen selustasta. Kollaan taistelut olivat Suomen vastarinnan vertauskuva ja myös tästä syystä Kollaan murtuminen olisi ollut synkkä hetki suomalaisille.¹⁰³ Kollaan rintaman legendaarinen rooli sotahistoriassa on osaltaan nostanut esille sen kuuluisia taistelijoita, kuten tarkka-ampuja Simo Häyhän. Ehkä hän on legenda osaltaan juuri siksi, että taisteli tällä tunnetulla rintamalla niin taidokkaasti ja tehokkaasti.

⁹⁴ Narsakka 2017, 35.

⁹⁵ Narsakka 2017, 224.

⁹⁶ Saarelainen 2019, 190.

⁹⁷ Häyhä 1940, 1.

⁹⁸ Brantberg 2000, 38. Saarelainen 2008, 28.

⁹⁹ Häyhä 1940, 1.

¹⁰⁰ Narsakka 2017, 64–65.

¹⁰¹ Häyhä 1940, 1.

¹⁰² Nevalainen 2013, 7.

¹⁰³ Nevalainen 2013, 7, 11.

3.2. Talvisota Häyhän silmin

Simo Häyhä kuvaa talvisotaa lyhyesti ja ytimekkäästi, mutta samalla tarinoi kokemuksistaan sodassa. Häyhä ei kirjoita suoraan siitä, mille sodassa olo hänestä tuntui, kenen syy sota oli tai pohdi sen oikeellisuutta. Kirjoitus on pääosin korutonta muistiinmerkontä sodan tapahtumista, mutta välistä saa elävöittävää otetta. Tällöin käytetyt sanat ovat rennompia kuten ”koipeen”, ”tuhkatiheään” tai hauskaasti kuvainnollisotettu: ”...ajettuamme partamme muutuimme miltei murjaanista enemmän tavallisen näköiseksi...”.¹⁰⁴ Häyhän tyyli kertoa kokemuksistaan onkin samalla ytimekäs, että kertova. Tarinallista puolta nousee esille esim. hyökkäyksessä venäläisten leiriin. Tuo merkintä alkaa kuin tarina ainakin: ”Eräänä päivänä”.¹⁰⁵

Häyhä kertoo talvisodasta melko lineaarisesti, sen alusta omaan haavoittumiseensa ja hoitoihinsa eri sairaaloissa. Hän keskittyy selvästi sodassa tapahtuneisiin erikoisempiin hetkiin kuten sotasaaliiden saantiin, vieraisiin rintamalla (pastori Rantamaa ja kirjailija Mika Waltari) tai huomioon tuntemattomalta tullessa paketissa olleesta kortista Vaasasta.¹⁰⁶ Itse kortin hän näyttää tallettaneen vihkosensa sivulle.¹⁰⁷ Tämä viimeisin kuvaa sitä, kuinka erikoista ja varmasti mukavaa oli rintamalla saada paketteja, vaikka sitten tuntemattomilta.

Joulusta rintamalla Häyhä kirjoittaa, etteivät suomalaiset ampuneet tykeillä joulupäivänä ja että illan viettivät parkissa jouluantimien parissa.¹⁰⁸ Joulun tärkeys näkyy myös siinä, että Häyhä mainitsi heidän rintamalla ajaneensa partansa ja muuttuneen näin taas itsensä näköisiksi.¹⁰⁹ Joulukuoli rintamallakin erityinen, vaikka sota ei jouluksi mitenkään selkeästi tauonnutkaan.

Talvisodan loppumisesta 13.3.1940 ja Moskovan välirauhasta¹¹⁰, Häyhä ei erikseen vihkosessaan mainitse. Miksi näin? Koska Häyhä haavoittui 6.3.1940, oli sota tämän

¹⁰⁴ Häyhä 1940, 1.

¹⁰⁵ Häyhä 1940, 1.

¹⁰⁶ Häyhä 1940, 1.

¹⁰⁷ Saarelainen 2019, 81.

¹⁰⁸ Häyhä 1940, 1.

¹⁰⁹ Häyhä 1940, 1.

¹¹⁰ Enkenberg 2018, 236–237.

jälkeen hänen kohdaltaan ohi ja hän niin huonossa kunnossa, ettei hänellä todennäköisesti ollut mitään selkeää kuvaa sodan lopun ajalta, eikä siksi siitä mainitse.

Häyhän haavoittumiseen liittyy useita tarinoita, joissa Häyhä esim. pelasti henkensä kääntymällä ahkiossa, jolla häntä rintamalta vietiin, selältäään mahalleen, ettei tukehdu vereensä.¹¹¹ Näitä tarinoita ei *Sotamuistoja* vahvistanut, vaan siinä kerrotaan että Häyhä havahtui jonkun minuutin päästä haavoittumisestaan, kun toverit käänsivät Häyhän kyljelleen ja huusivat lääkintämiehen paikalle.¹¹² Häyhä ei myöskään mainitse kertomuksia siitä, että häntä olisi jo luultu kuolleeksi, kuten Saarelainen kertoo.¹¹³ Häyhän kirjoitus antaa kuvan, ettei häntä auttaneet henkilöt luulleet häntä kuolleeksi, vaan huhut syntyivät muiden piirissä rintamalla, koska hän oli niin heikossa kunnossa. Tätä tulkintaa tukee Narsakan näkemys asiasta että Häyhän auttajat ajattelivat, ettei häntä enää elossa nähtäisi ja tästä kuoleman huhut levisivät muualle.¹¹⁴

Häyhän haavoittumiseen olisi voinut liittyä Ville Kivimäen ajatus siitä, että sodan lopulla olivat Kollaalla taistelevat joukot hyvin uuvuksissa jatkuvan, lähes tauottoman taistelun vuoksi. Tästä seurasi mahdollinen varomattomuus ja haavoittuminen.¹¹⁵ Kärsikö Häyhä uupumuksesta ja haavoittuiko hän sen seurauksena? Tähän en yksiselitteistä vastausta voi antaa. Ehkä Häyhä kävi varomattomaksi juuri uupumuksen vuoksi. Hän kyllä ampui tuolloin ennätysmäärän venäläisiä, 40 henkeä,¹¹⁶ mikä viittaa siihen, ettei hänen ampumatarkkuutensa ainakaan ollut kärsinyt mahdollisesta uupumuksesta. Toisaalta varomattomuudesta voisi kertoa hänen merkintänsä, jossa kertoo ajaneensa ryssiä takaa metsässä ennen haavoittumistaan.¹¹⁷ Mahdollista uupumisen vaikutusta Häyhän loukkaantumiseen en näin ollen sulkisi pois, mutta yhtä hyvin saattoi kyseessä olla vain huono tuuri.

Sodan synkkyydestä tai raakuudesta ei Häyhä paljon kirjoitta. Hän kuitenkin mainitsee kaatuneista. Rykmentti, jossa Häyhä oli, menetti 1667 henkeä talvisodassa. Sodan alkupuolen muistiinpanoissaan Häyhä mainitsee nimeltä pari kaatunutta: Janne Raution

¹¹¹ Saarelainen 2019, 114.

¹¹² Häyhä 1940, 2.

¹¹³ Saarelainen 2019, 113–114.

¹¹⁴ Narsakka 2017, 264–265.

¹¹⁵ Kivimäki 2013, 29–30.

¹¹⁶ Narsakka 2017, 269–270.

¹¹⁷ Häyhä 1940, 2.

ja Lauri Kustaa Lemisen, jotka kaatuivat 3.12.1939.¹¹⁸ Rautio oli rautjärveläinen, kuten Häyhä, ja Leminen Uukuniemestä¹¹⁹.¹²⁰ Rautio saattoi olla Häyhälle tuttu jo entuudestaan ja Leminen viimeistään kertausharjoituksista ehkä. Molemmat kuuluivat ainakin Sotapolku.fi tietojen mukaan samaan 6./JR 34 rykmenttiin kuin Häyhä, ja näin hän tunsi heidät molemmat rintamalla.¹²¹ Raution kuoleman Häyhä mainitsee ehkä myös siksi, että tämä oli ensimmäinen rautjärveläinen sodassa kaatunut. Rautio kuoli vielä traagisesti oman puolen miinaan.¹²⁵ Talvisodan alun taisteluissa Loimolalla, kaatui enemmän rautjärveläisiä, kuin muissa yhteenotoissa.¹²² Häyhä todennäköisesti mainitsee nämä kaatumiset, ehkä muistaakseen heitä ja heidän kohtalonsa. Oman rykmenttinsä kaatuneiden ja haavoittuneiden määrän Häyhä on myös kirjannut,¹²³ ehkä juuri näiden uhrauksen isänmaan puolesta muistaakseen.

Häyhä kirjoittaa sodanjälkeisistä tapahtumista vain lyhyesti. Hän kirjoittaa vain paikoista joissa häntä hoidettiin: Kenttäsairaala, 13.3.1940 Kinkomaan Keski-Suomen parantola¹²⁴ ja 28.6.1940 Helsingin Mehiläisen sairaala. Näiden lisäksi hän oli viimeisessä päivätyssä 14.8.1940 merkinnässään tohtori Hartvall'in maatilalla Lövkullassa, Karjaalla lomalla toipumassa leikkausten välissä.¹²⁵ Häyhä on mahdollisesti kirjannut nämä ylös ollakseen myöhemminkin perillä siitä, missä kaikkialla häntä on hoidettu. Häyhää leikattiin sekä Kinkomaalla että Mehiläisessä.¹³⁰ Saarelainen ja Narsakka kertovat Helsingin Mehiläisen nimeksi Helsingin Punaisen Ristin Sotasairaala ja Häyhän saapumisajaksi 27.6.1940, mikä on päivää aikaisempi Häyhän muistiinpanon kanssa.¹²⁶ Kinkomaalle Häyhä tuotiin samana päivänä, kuin Häyhä ilmoittaa.¹²⁷ Miksi Mehiläisen kohdalla nämä poikkeukset Häyhän ja muiden välillä? Kyseessä ei itse asiassa ole poikkeavuuksista, vaan Mehiläinen toimi Suomen Punaisen Ristin Sotasairaalana sodan aikana, ja tästä johtuu nimien erilaisuus

¹¹⁸ Häyhä 1940, 1.

¹¹⁹ Uukuniemeen Rautjärveltä noin reilun tunnin ajomatka nykyautoilla.

¹²⁰ Narsakka 2017, 364–365.

¹²¹ Sotapolku.fi, Lauri Kustaa Leminen https://www.sotapolku.fi/henkilot/leminen_lauri-kustaa_1907-04-uukuniemi/ (luettu 4.10.2019). Sotapolku.fi, Janne Rautio https://www.sotapolku.fi/henkilot/rautio_janne_1913-11-21_rautjarvi/ (luettu 4.10.2019).

¹²² Saarelainen 2019, 69. Narsakka 2017, 322–323.

¹²³ Häyhä 1940, 2.

¹²⁴ Kinkomaan Keski-Suomen parantola oli keuhkoparantola tuberkuloosin hoitoon, mutta sota-aikana se toimi kirurgisena sotasairaalana. Hartman, 2012, 30–31.

¹²⁵ Häyhä 1940, 2.

¹²⁶ Saarelainen 2019, 120. Narsakka 2017, 271.

¹²⁷ Narsakka 2017, 271.

lähteissä.¹²⁸ Päivämäärän yhden päivän heitto saapumisajassa Häyhällä, saattaa johtua siitä, että hän oli seuraavaan päivään muistamattomassa tilassa.¹²⁹ Ilmeisesti tohtori Hartvall oli joku Häyhää hoitaneista lääkäreistä, tai ainakin sellaisen kuvan tästä sain. Häyhäähän leikattiin vielä tämänkin jälkeen useasti,¹³⁰ joten järkevää olisi että hän oli välistä lääkärin luona toipumassa uusia leikkauksia varten.

3.3. Häyhän näkemys vihollisesta

Miten Simo Häyhä näki vihollisen eli venäläiset sotilaat? Häyhä kirjoittaa venäläisistä sotilaista ajan henkeen nimityksillä ryssä tai iivana. Aivan vihkosen alkupuolella Häyhä vielä nimittää vihollisiaan vain venäläisiksi, mutta sodan aikana nimitykset muuttuvat pilkallisimmiksi. Mistä tämä muutos voi johtua?

Kyseessä on voinut olla pyrkimys epäinhimillistää vastustaja ja näin helpottaa näiden tappamista. Tämä sama ajatusmalli tuli myös propagandan kautta, jossa vihollinen nähtiin ei-ihmisenä tai epäinhimillisenä vihollisena. Psykologisesti tässä on järkeä, sillä vihollisen pitäminen vähemmän ihmisenä helpottaa tappamista.¹³¹ Venäläisten kohdalla toteutui myös ihmisen ajattelumalli, jossa oman heimon tai kansan ulkopuoliset nähtiin vähemmän ihmisinä. Koska kyseessä oli vielä sotatila, on ymmärrettävää kuinka helposti tällainen vihollisen käsittäminen epäihmisenä tapahtui.¹³² Häyhän tapauksessa tämä voi olla totta, hänellä ei ollut varaa ajatella vastapuolen sotilaita samalla tavalla ihmisiksi kuin omiaan, jotta pää kesti tuon tappamisen määrän.

Tässä on huomioitava myös se, että pilkkaavaksi nykyään koetut nimitykset eivät sitä ole aina olleet. Nimitys ryssä oli juuri tällainen. Ryssä nimitys juontaa juurensa ruotsin kielen sanasta *en ryss*, joka tarkoittaa venäläistä. Tällöin ryssä tarkoittaa neutraalisti venäläistä, eikä ole pilkkaava kuten nykypuheessa.¹³³ Juuri tätä ei-pilkallista käyttöä Häyhänkin tyyli kutsua venäläisiä ryssiksi mahdollisesti oli. Toisaalta hän ajan hengessä tätä ryssä-nimitystä varmasti käytti myös epäkunnioittavassa mielessä. Iivanaksi

¹²⁸ Mehiläinen yrityksenä, Mehiläinen.fi: <https://www.mehilainen.fi/yritysinfo/mehilainen-yrityksena> (luettu 5.10.2019).

¹²⁹ Narsakka 2017, 271.

¹³⁰ Saarelainen 2019, 131.

¹³¹ Whetham & Strawser 2015, 176.

¹³² Whetham & Strawser 2015, 177.

¹³³ Kulonen & Itkonen 2000, 119.

nimittäminen, kuten Häyhä tekee kertoessaan iskusta venäläisten leiriin,¹³⁴ taas on selkeästi pilkkanimen käyttöä. Iivana juontuu venäläisestä miehen nimestä Ivan ja on pilkallinen nimitys venäläiselle henkilölle.¹³⁵

Saarelainen kirjoittaa, että Häyhä ei koskaan nähnyt venäläisiä vähemmän ihmisinä, vaan hän ymmärsi näiden taistelevan oman maansa nimisissä, kuten suomalaisetkin. Hän kunnioitti vihollistaan. Häyhä totesi Saarelaiselle, tämän kysyessä tunsiko hän koskaan vihaa venäläisiä kohtaan lyhyesti ”En”.¹³⁶ Kuitenkin Saarelaisen haastattelema Häyhä kertoi, että ampuessaan venäläisiä, hän ei antanut tunteilleen mitään osaa toiminnassaan. Häyhä ampui välittämättä siitä oliko kyseessä johtohenkilö tai rivisotilas, niin kauan kun venäläisiä oli.¹³⁷ Tämä antaa kylmän kuvan Häyhästä, mutta toisaalta käytännöllisen. Sodassa ei tarkka-ampujalla ole varaa alkaa tunteilla, pitää vain toimia. Häyhän omat muistiinpanot kielivät juuri tästä melko kylmästä tavasta nähdä vihollinen. Hän kirjoittaa tapoistaan kuin ne olisivat jokin arkipäiväinen asia, osa hänen työtään.

Häyhälle venäläiset sotilaat olivat kohteita, joita hänen piti tappaa Suomen puolustamisen nimissä, mutta hän ei unohtanut näiden olevan ihmisiä, tai vihannut näitä kuten yllä on käynyt selväksi. Vihkosen kylmän koruton tai humoristinen tyyli puhua venäläisten tappamisesta ja kohtelusta, on selvästi Häyhän keino kuvata venäläisiä, niin että ei anna tunteilulle valtaa. Hän ei tarkka-ampujan tehtävänsä vuoksi voinut pysähtyä ajattelemaan vastustajan sotilaita, vaan toimi kuin ampumaradalla, ampuen niin kauan kuin kohteita (venäläisiä) oli jäljellä.¹³⁸

Sotamuistoja on kirjoitettu heti sodan jälkeen ja Saarelainen taas haastatteli Häyhää vasta vuosina 1996–2002¹³⁹, joten Häyhän suhtautuminen venäläisiin on voinut muuttua ajan kanssa, ja tällöin tuo edellä esitetty kypsä tapa nähdä venäläiset ihmisinä ja toisina sotilaina, jotka taistelevat oman maansa nimissä, onkin mahdollisesti Häyhän

¹³⁴ Häyhä 1940, 1.

¹³⁵ Kielitoimiston sanakirja

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (luettu 16.10.2019).

¹³⁶ Saarelainen 2019, 206.

¹³⁷ Saarelainen 2019, 206.

¹³⁸ Saarelainen 2019, 206.

¹³⁹ Saarelainen 2019, 431.

myöhempää näkemystä. Toisaalta tämä vihan puute venäläisiä kohtaan, liittyi vain ampumatilanteeseen, jolloin Häyhä ei halunnut tunteiden häiritsevän keskittymistään tehtäväänsä.¹⁴⁰ Tällöin *Sotamuistoja* antaa kuvan Häyhän sodanaikaisesta mielikuvasta venäläisistä. Häyhälle venäläiset näyttäytyvät tuolloin enemmän kohteina, kuin ihmisinä. Pilkallisilla nimillä kutsuminen taas voisi viestiä ainakin jonkin asteisesta katkeruudesta, jota Häyhä tunsikin näitä kohtaan.

3.4. Häyhän ampumien venäläisten määrästä

Tutkijoiden ja muiden Häyhästä kiinnostuneiden parissa on pitkään kiistelty Häyhän sodassa ampumien venäläisten määrästä. *Sotamuistoja* on hyödyllinen tässä, sillä se vahvistaa kiistellyn Häyhän tappojen määrän noin 500 mieheen¹⁴¹. Saarelainen antaa Häyhän tappojen määräksi luvun 542. Joukkueen johtaja Juutilainen keräsi, Saarelaisen mukaan, joka päivä Häyhältä ammuttujen määrän ja kirjasi sen ylös. Tästä syntyi tuo hurja 542 tappoa.¹⁴² Hannu Narsakka taas esittää, että Häyhä raportoi tapponsa joko Juutilaiselle tai vääpeli Grigori Suvisalolle (1906–1940). Mitään Häyhän tappoihin liittyvää kirjanpitoa ei kuitenkaan ole löytynyt. Vihollisten kaatumisesta kuitenkin yleisellä tasolla oli kirjanpitoa, minkä moni Kollaan veteraani muisti.¹⁴³ Narsakka laskee Häyhän kiväärillä suoritettujen tappojen määräksi 273 ja tähän päälle konetuliaseella ammutut, joiden määrä on epäselvä. Näin tarkkoja lukuja ei Häyhä vahvista, joten tarkka lukema jää ilmeisesti vielä näiden arvioiden varaan. Häyhä on sanonut että hänen mielestään tappojen määrää on liioiteltu, sillä ”talvisota ei ollut kilpailu vaan kamppailu”.¹⁴⁴ Vihkosen lukema ei siis täysin lyö lukkoon Häyhän tappojen määrää.

Erikoista on mielestäni että Saarelainen kertoo vanhemmassa teoksessaan, että Häyhä ei halunnut kertoa tarkkaa lukemaa, mutta uudemmassa versiossa samasta teoksesta, hän ei tätä huomiota enää kerro.¹⁴⁵ Miksi muutti asian näin? Johtuuko tämä hänen varmuudestaan siitä, että luku on vahvistettu 542 henkeen?¹⁴⁶ Itse en näe lukua ihan

¹⁴⁰ Saarelainen 2019, 206.

¹⁴¹ Häyhä 1940, 3.

¹⁴² Saarelainen 2019, 421. Sarjanen 2009, 202.

¹⁴³ Narsakka 2017, 269.

¹⁴⁴ Narsakka 269–270.

¹⁴⁵ Saarelainen 2008, 12. Saarelainen 2019, 21.

¹⁴⁶ Saarelainen 2019, 9.

näin varmana. Saarelainen väittää pastori Rantamaan tuon luvun varmistaneen,¹⁴⁷ mutta kuten edellä olen Rantamaan kohdalla maininnut, hän oli mukana Waltarin kanssa sotapropaganda levittämisessä ja näin ollen varmasti toi esille suurta lukemaa jo tämän vuoksi.

*Laatoka*n numero 28 (28.2.1940) artikkelissa antaa hyvän väliarvion Häyhän tappojen määrästä, kun siinä mainitaan että Häyhä olisi jo tämän artikkelin kirjoitushetkellä tappanut 219 venäläistä pystykorvalla¹⁴⁸ ja konetuliaseella saman verran.¹⁴⁹ Tämä aikalaisartikkeli voi hyvinkin olla paikkansa pitävä, sillä Häyhä itse mainitsi, että jo ennen joulua hän oli ampunut 150 venäläistä.¹⁵⁰ Toisaalta tämäkin artikkeli on sotapropagandaa, kuten ajan sotauutiset monesti ovat ja näin senkin antama arvio on voi olla liioiteltu.

Häyhän näkemyksen luotettavuudessa lähteenä on kuitenkin huomioitava Häyhän mahdollinen tendenssi (esim. taloudellinen, poliittinen, henkilökohtainen intressi).¹⁵¹ Kirjoittiko hän tämän tappojen määrän jonkin tietyn tavoitteen tai omanedun vuoksi vai onko hän täysin rehellinen tekstissään? Saarelaisen kuvaus Häyhästä, antaa ymmärtää, ettei Häyhä edustanut mitään poliittista tai ideologista mallia, mikä olisi vaikuttanut siihen mitä hän kertoi ampumiensa määrästä.¹⁵² Häyhä ei koskaan halunnut tuoda esille tarkkaa tappamiensa määrää, mikä ei ole hänen kokemuksensa huomioiden ihme.¹⁵³ Ehkä juuri tästä syystä myös vihkosen lukema on epäselvä, sillä hän varmasti tiesi sen päätyvän joskus muiden luettavaksi. Hän piti todellisen lukeman omana tietonaan, jos hän sen tarkkaan itsekään tiesi. Mitään pitävää tietoa ei *Sotamuistoja* annakaan tämän kiistellyn lukeman ratkaisuun.

¹⁴⁷ Saarelainen 2019, 9.

¹⁴⁸ Pystykorvaksi kutsuttiin jalkaväenkivääri M/28–30 malleja, jotka olivat suomalaisten parantelemia versioita venäläisten Mosin-Nagant -kivääristä. Piipussa olevan avotähtäimen ”korvat” toivat mieleen pystyt korvat. Enkenberg 2018, s.864–865.

¹⁴⁹ *Laatokka*, 28.2.1940.

¹⁵⁰ Häyhä 1940, 1.

¹⁵¹ Mäkinen 2005, 88.

¹⁵² Saarelainen 2019, 303.

¹⁵³ Saarelainen 2008, 12.

Loppulause

Simo Häyhän *Sotamuistoja*-vihkonen toimii lähteenä hänen ajatteluunsa, ainakin henkilölle, joka on perehtynyt häneen ja talvisotaan. Vihkonen on kuin tiivistelmä siitä, kuinka Häyhä talvisodan koki. Lähteenä se on vielä melko tuore löytö ja siksi se on ikävän vähän tutkittu. Alkuperäisen vihkosen laajempi tutkiminen tarkemmin voisi avata vielä lisää Häyhän ajatuksista. Tästä syystä tämä oma tutkimukseni jää raapaisuksi aiheeseen, sillä tuo puhtaaksi kirjoitettu versio ei palvele tehtävässään lähteenä aivan alkuperäisen veroisena (esim. kuvat puuttuvat).

Sotamuistoja antaa talvisotaan Häyhän henkilökohtaisen näkemyksen, mutta ei tuo kuitenkaan esille mitään uutta informaatiota talvisodasta. Tietysti 6/JR 34 komppanian sotapäiväkirjojen puuttuessa, se tarjoaa sotapäiväkirjoja lähimmän kuvan tämän komppanian sota-aikaan.

Sotamuistoja on Häyhän muistelma talvisodasta hänen oman muistinsa tueksi. Se ei ole mikään julkiseen levitykseen tarkoitettu yksityiskohtainen selonteko hänen ajastaan sodassa, vaan päiväkirjaa muistuttava kirjoitus. Juuri tästä syystä se aukeaa sitä paremmin mitä enemmän Häyhää ja talvisotaa tuntee.

Simo Häyhä näyttäytyy omassa vihkosessaan yhtä vaatimattomana kuin muissakin lähteissä. Tekstistä löytyy ihmettelyä siitä miksi hän on niin kuuluisa, että häntä valokuvataan ja lehtiin hänestä kirjoitetaan. Humoristista otetta vihkosesta löytyy, mikä viittaa Häyhän humoristiseen luonteeseen ja huumoriin keinona käsitellä sotaa. Toisaalta haikkeiden *Elämä Juoksuhaudoissa* -sanoitusten kirjaamisen vihkoseen voi nähdä hänen sotatraumojensa ilmentymänä tai sitten ne ovat vain ajanvietteeksi kirjattu.

Häyhän näkemys talvisodasta vihkosen pohjalta, on korutonta ja vähätunteista. Hän kertoo toimistaan sodassa ja venäläisten ampumisesta lähes arkisesti, kuin kuka tahansa työstään kirjoittava. Hän ei kauhistele sotaa, vaan kirjoittaa siitä melko neutraalisti. Venäläiset näyttäytyvät tekstissä suurelta osin vain tappojen kohteina, mutta pilkkanimet saattavat viitata jonkin asteiseen vihaan tai ainakin katkeruuteen.

Sotamuistoja on nähty Häyhän ampumien venäläisten määrän varmistavana teoksena. Mutta itse näen että luku jää siinäkin melko avoimeksi, noin 500. Uskonkin että täydellistä vastausta tähän kysymykseen tuskin on luvassa, jos muita asiaa varmentavia lähteitä ei löydy.

Tutkimusta voisi *Sotamuistoja*-vihkosen osalta jatkaa, varsinkin alkuperäisen vihkosen tutkiminen osana laajempaa sotahistoriallis-henkilöhistoriallista tutkimusta olisi mielenkiintoista. Toinen mahdollinen tutkimusaihe liittyy Häyhän haavoittumiseen. Päävammojen tiedetään aiheuttavan luonteen muutoksia, joten yksi hieman tämän aiheen ohi menevä tutkimus voisi olla: muuttuiko Häyhä mitenkään luonteeltaan saatuaan sodassa tämän päävammansa. Myös Juutilaisen teltassa tapahtunutta mahdollista venäläissotilaan kidutusta voisi mahdollisesti tutkia talvisodan sotavankien kohtelun yhteydessä.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Painamattomat lähteet

Häyhä, Simo: *Sotamuistoja* 1940. Digitoitu ja puhtaaksi kirjoitettu versio Kollaa ja Simo Häyhä -museon toimesta 2019.

SPK 1336 Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppania. Talvisodan sotapäiväkirjat. Sotapäiväkirjat-kokoelma. Kansallisarkisto (KA).

Digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1498738> (haettu 5.10.2019).

Talvisodan sotapäiväkirjat. Sotapäiväkirjat-kokoelma. KA.

Digitaaliarkisto:

[http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=SARJA
&avain=319.SARK](http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=SARJA&avain=319.SARK) (luettu 5.10.2019).

Painetut lähteet

Laatokka, 28.2.1940, nro 28, s. 3

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1741588?page=3>

Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot.

Laatokka, 2.4.1940, nro 36, s. 3

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1741580?page=3>

Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot.

Laatokka, 16.4.1940, nro 42, s. 2

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1741855?page=2>

Kansalliskirjaston Digitaaliset Aineistot.

Sanakirjat ja hakuteokset

Kulonen, Ulla-Maija & Itkonen, Erkki 2000: *Suomen sanojen alkuperä: Etymologinen sanakirja*. 3, R-Ö, s.119. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kielitoimiston sanakirja, iivana:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (haettu 16.10.2019).

Tutkimuskirjallisuus

Brantberg, Robert 2000: *Sotasankarit*. Tampere: Revontuli.

Elävämuisti, Vuosikymmenet, Sotapropaganda:

<https://elavamuisti.fi/vuosikymmenet/sotapropaganda> (luettu 6.10.2019).

Enkenberg, Ilkka 2018: *Suomi toisessa maailmansodassa*. Helsinki: Readme.fi.

Hartman, Paula 2012: ”VITAPOLIS - tuberkuloosisairaala-alueesta hoivapalveluliikekeskus”:

http://www.maankaytto.fi/arkisto/mk312/mk312_1591_hartman.pdf.

Maankäyttö 3/2012 (luettu 5.10.2019).

Kirjastot.fi, kysy kirjaston hoitajalta, vastaus 27.3.2018, päivitetty

27.3.2018: <https://www.kirjastot.fi/kysy/onko-kappaleen-elamaa-juoksuhaudoissa-kohta> (luettu 4.11.2019).

Kivimäki, Ville 2013: *Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY.

Marjomaa, Risto 2004 a: ”Häyhä, Simo (1905–2002)”. *Suomen kansallisbiografia*. 4, s.239–240. Hirviluoto–Karjalainen. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Marjomaa, Risto 2004 b: ”Juutilainen, Aarne (1904–1976)”. *Suomen kansallisbiografia*. 4, s. 548–549. Hirviluoto–Karjalainen. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mehiläinen yrityksenä, Mehiläinen.fi:

<https://www.mehilainen.fi/yritysinfo/mehilainen-yrityksena> (luettu 5.10.2019).

Mika Waltari -seura, Mika Waltari 1908–1979:

<http://www.mikawaltariseura.fi/mwaltari.html> (luettu 6.10.2019).

Mäkinen, Olli 2005: *Tieteellisen kirjoittamisen ABC*. Helsinki: Tammi.

Narsakka, Hannu 2017: *Tulimyrsky Kollaalla: Rautjärven miehet talvisodan polttopisteessä*. [Espoo]: [Hannu Narsakka].

Nenye, Vesa, Munter, Peter & Wirtanen, Toni; suomennanut Simo Liikanen 2016: *Talvisota 1939–1940*. Helsinki: Gummerus.

Nevalainen, Petri 2013: *Kollaarjoen taistelut*. Helsinki: Paasilinna.

Partanen, Kari, Kollaa ja Simo Häyhä –museo, *Simo Häyhän Sotamuistoja-vihkosen kuva*. Saatu sähköpostitse Kari Partaselta karipartanen58@gmail.com 15.5.2019.

Partanen, Kari, Kollaa ja Simo Häyhä –museo, *Simo Häyhän Sotamuistoja-vihkosen teksti*. Saatu sähköpostitse Kari Partaselta karipartanen58@gmail.com 15.5.2019.

Partanen, Kari: sähköpostikeskustelu aiheesta *Sotamuistoja-vihkonen* karipartanen58@gmail.com 15.5.2019.

Pomus Populaarimusiikin museo, Usko Kemppi: <http://pomus.net/001492> (luettu 12.9.2019).

Saarelainen, Tapio A. M. 2008: *Simo Häyhä: The Sniper*. Tampere: Apali.

Saarelainen, Tapio A.M. 2019: *Simo Häyhä: Talvisodan legendaarinen tarkka-ampuja* (3. juhlapainos.). Helsinki: Readme.fi.

Sarjanen, P. 2009: *Valkoinen kuolema: Talvisodan tarkka-ampuja Simo Häyhän tarina* (1. uud. nid. p.). Tampere: Revontuli.

Sotapolku.fi, Janne Rautio

https://www.sotapolku.fi/henkilot/rautio_janne_1913-11-21_rautjarvi/ (luettu 4.10.2019).

Sotapolku.fi, Lauri Kustaa Leminen

https://www.sotapolku.fi/henkilot/leminen_lauri-kustaa_1907-0404_uukuniemi/ (luettu 4.10.2019).

The Sniper Central, The Sniper Log Book

<http://www.snipercentral.com/sniper-log-book/> (luettu 24.9.2019).

Whetham, David, & Strawser, Bradley J. 2015: Chapter 9 “Demuhanizing the Enemy: The Intersction of Neuroethics and Military Ethics”.

Responsibilities to protect: Perspectives in theory and practice. Leiden: Brill.

Liitteet

LIITE 1

Simo Häyhän *Sotamuistoja*-vihkosen teksti (Partanen, Kari, Kollaa ja Simo Häyhä museo. Saatu sähköpostitse Kari Partaselta karipartanen58@gmail.com 15.5.2019.

Ilmassa oli jo sodan tuntu ja niin kutsuttiin minut 10/10 1939 Rautjärven sk:n talolle ja sieltä edelleen Huuhamäkeen Viipurin rykmentin kasarmille. Siellä jaettiin komppanioihin ja minä jouduin 6/JR 34 luutnantti (nyk. kapteeni) Juutilaisen eli ”Marokon kauhun” komppaniaan. Joukkueitten johtajat olivat : I:n vänrikki Salo, II vänrikki Suuronen, III:n vänrikki Lehelä ja IV:n luutnantti Liimatainen.

Olin III:ssa joukkueessa ja III:ssa ryhmässä. Rykmentin komentajana oli silloin everstiluutnantti Teittinen ja divisioonan komentaja oli eversti L Tiainen.

Huuhnamäeltä läksimme junalla Roikonkoskelle ja sieltä maastoon.

30/11 klo 3:n aikaan alkoivat venäläiset ampuu tykeillä Hautavaaran kylän Hyrsylän mutkaa. Olin itse silloin Pyhäjoella.

2/12 hyökkäsi iivana 2:n yönä peräkkäin , jolloin 3:na päivänäkaatuivat Janne Rautio ja Lauri Kustaa Leminen. Sinä iltana annettiin käsky peräytyä Suvilahteen. Poltettuumme yön kuluttua Suvilahden (kauppala) peräännyimme noin 6/12 Kollaalle. Siellä aloitettiin piikkilankaesteiden ja asemien teko. Ryssän hyökätessä 6/12 löimme heidät iltahämärässä takaisin joiloin saimme 1:n kenttätäykin, 6 panssaritorjuntatykkiä, 12 konekivääriä, pikakivääreitä ja muuta sotatavaraa. Ilokseni ei ketään edes haavoittunut. Pieniä hyökkäyksiä teimme tuhka tiheään meidän komppaniamme saadessa noin 40 konekivääriä.

Ennen joulua kävivät pastori Rantamaa, kirjailija Mika Valtari ynnä joitakin päämajan edustajia Juutilaista ja minua valokuvaamassa kuin joinakin ihmeinä. (Syntilyuetteloni oli silloin 150 ryssää pystykorvalla) . Tahtoivat meidän nimikirjoituksiamme ja niinpä olimmekin jonkun päiväkuluttua oikein painettuina Suomen kuvalehteen. – Vähitellen saapui joulu , jolloin ajettuumme partamme muutuimme miltei murjaanista enemmän tavallisen näköiseksi.

Itse en ollut tässä kuvassa vaan olin etumaastossa ryssiä kiusaamassa napsauttaen 20 ryssää ja vielä kolmea koipeen. Emme koko joulupäivänä ampuneet tykeillämme ollenkaan. Illan vietimme parakissa hyvien jouluantimien ääressä.

Joulun jälkeen otimme ryssä kiinni, sidoimme silmät, pyöritimme höänet sekaisin ja veimme hyviin kesteihin Marokon kauhun teltaan. Ryssä oli pitoihin tyytyväinen ja kun hänet takaisin lähetettiin niin tuntui ja tuntui se hänestä kovin vastenmieliseltä.

Tuntemattoman paketissa ollut kortti jouluksi Vaasasta.

Eräänä päivänä sanoi Marokon kauhu : ”Mennäänpäs katsomaan mitä ryssä hommaa”. Hiivimme kivien ja katajapensaiden suojassa lähelle ryssän nuotiota ja näimme heidän olevan syöntihommissa sekä riisuutuneina paljasjaloin kuivaten jalkineitaan. Avasimme yllättäen Kp. Pk. Tulen, jolloin ainakin puolet livanoista jäi tulien ääreen toisten lähtiessä paniikin tavoin pakoon jättäen varusteensa ja kenkensä jälkeensä. Kun kapteeni Juutilainen huomasi konekiväärinkin jääneen, niinjuoksi hän luo ja käänsi piipun ryssää päin tehden siten selvää jälkeä. Sotasaalista saatiin jälleen ainakin useampia konekiväärejä.

Koko sodassaoloaikana ammuin noin 500 ryssää. Noin helmikuun alussa sain erään ruotsalaisen lahjoittaman kunniakiväärin, jonka minulle luovutti silloinen divisioonan komentaja eversti Svensson.

Koko rykmentin tappiotili oli 1667 kaatuneina ja haavoittuneina. Itse haavoituin Kollaalla räjähtävästä kiväärinkuulasta 7/3 metsässä ajaessani ryssiä takaa. Heräsin jonkun minuutin kuluttua kun toverit käänsivät minut kädestä kyljelleni ja sitoivat huutaen lääkintämiehet hakemaan. Ensinmäinen paikka oli kenttäsairaala, 13/3 toivat Kinkomaan Keskisuomen parantolaan, (siellä annettiin minulle 16/6 Kollaan risti) . 28/6 muutettiin Helsinkiin Mehiläisen sairaalaan. Jo on minua 4 kertaa leikattu ja yhä vielä leikataan. Nyt olen saapunut lomalle Karjaalle Lövkullaan tohtori Hartvall’in maatilalle 17/8 1940 [P.O. 14.8.1940].

Jo minua on ihmetelty ja valokuvattu erittäinkin mainostusta varten.

Jopa on sanomalehteen kirjoitettu suruilmoitus kuolemastanikin.

I

Elämä juoksuhaudassa

Saapuvu yö

Kentillä taistojen on hiljaisuus

yllä juoksuhautojen painuvi päät sotilain uupuvain.

Kuopassaan nyt hetken vaan

miehet saa, rauhassa uinahtaa.

Mies yksin valveilla on

muistellen, aatos vaan harhaa luokse kotiin armaan.

Nyt varmaan äiti siellä valvoo viellä huokaillen rukoillen puolesta rakkaan lapsosen.

II

Elämä juoksuhaudassa

Ensin opetit mua lempimään

sitten opetit rakastamaan.

Nyt opeta myös unhoittamaan
niin kuin unhoitit mun.

Eihän elämä ruusuja tuo
juoksuhaudan vain kylmän se suo.
Kempä kyyneleet ruusuiksi
vaihtais ken *ilolaan lohdutusta (tässä epäselvää)*

Minä haaveissa vain kuljeksin
toisten haaveita vain peittelin
minä kaikille aina vain nauroin
minä totuutta karttelin.
Anna anteeksi ystävä mun.

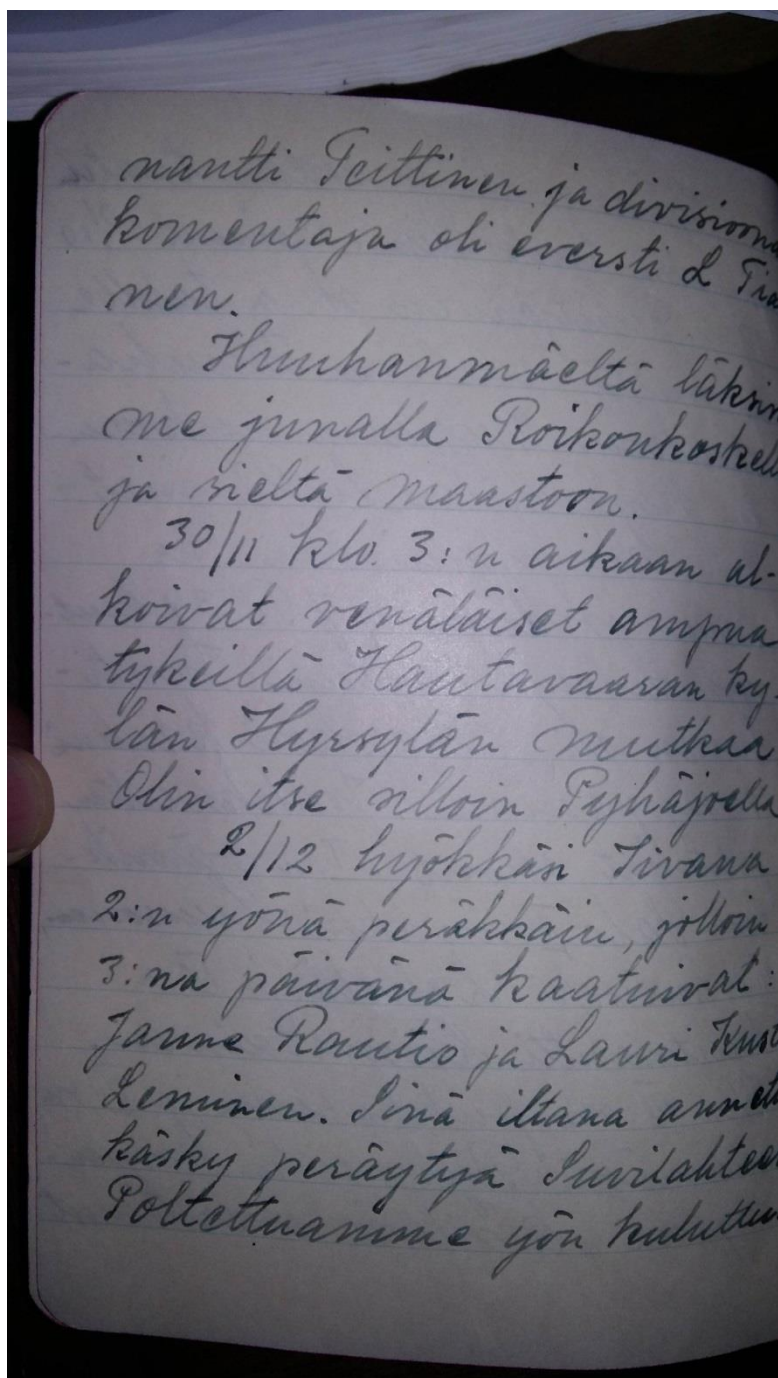
III

Taistoihin tiemme kun toi
missä luotien laulut vain soi.
Emme tienneet kun läksimme
silloin kuka joskus palata voi.
Elo tää juoksuhautoissa on
käskyä vain kohtalon ja
kenties matkamme määrä
sotan melskeisiin katota voi.

Päivä yöksi vaihtuu jo
tuli levoksi pian tuokio,
ovat unehen vaipuneet kaikki
missä lämpöä suo nuotio.
Minä sinua taas muistelen
nään poskillas viel kyyneleen
ja vaikka taistojen kentille jäisin
Sinun muistosi on viimeinen.

LIITE 2

Simo Häyhän Sotamuistoja-vihkosen kuva. Partanen, Kari, Kollaa ja Simo Häyhä museo. Saatu sähköpostitse Kari Partaselta kariporta-nen58@gmail.com 15.5.2019.

LIITE 3

SPK 1336 Jalkaväkirykmentti 34. 7. komppania. Talvisodan sotapäiväkirjat.

Sotapäiväkirjat-kokoelma. Kansallisarkisto (KA). Digitaaliarkisto:

<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1498738> (haettu 5.10.2019).

7. / 7 R 34 Sotapäiväkirja			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja	
P 1876			Sisä Hs	
Päivys	Klo			
12.10	11,10			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
"	23,20			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
13.10	01,45			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
"	04,00			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
"	10,10			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
"	15,50			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
14.10	06,00			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
"	08,35			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
15.10	06,00			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.
16.10	05,45			7. / 7 R 34:n Sotapäiväkirja.